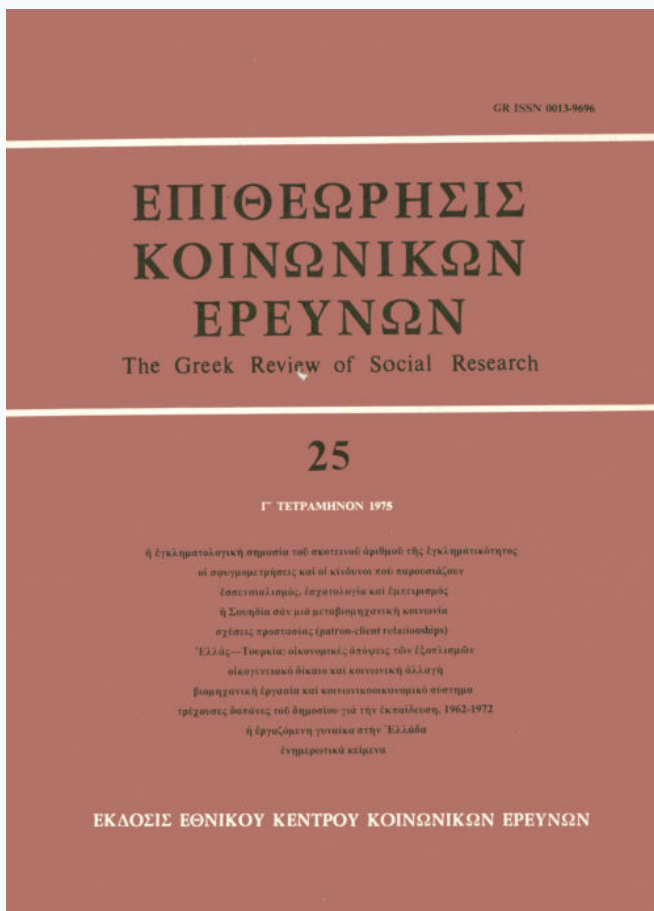

The Greek Review of Social Research

Vol 25 (1975)

25 Γ'

Τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου για την εκπαίδευση: 1962-1972

Μανόλης Δρεττάκης

doi: [10.12681/grsr.391](https://doi.org/10.12681/grsr.391)

Copyright © 1975, Μανόλης Δρεττάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Δρεττάκης Μ. (1975). Τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου για την εκπαίδευση: 1962-1972. *The Greek Review of Social Research*, 25, 459–469. <https://doi.org/10.12681/grsr.391>

τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου για την εκπαίδευση, 1962-1972

του
Μανόλη Δρεττάκη

Καθηγητού της Οικονομετρίας
στην ΑΣΟΕΕ

είσαγωγή

Στην Ελλάδα γίνεται συχνά λόγος για τις δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση αλλά δεν υπάρχουν συστηματικές και έμπεριστατωμένες μελέτες πάνω στο θέμα αυτό που να καλύπτουν την περίοδο 1962-1972. Μέσα στα πλαίσια του Προγράμματος Μακροχρονίου Προοπτικής του ΚΕΠΕ (1972) υπάρχει και μία δριστηκή έκθεση για το κόστος της δημοσίας εκπαίδευσης (1972Α). Οί δαπάνες του Δημοσίου για την 'Ανώτατη Εκπαίδευση αναφέρονται σε μία έκθεση του Υπουργείου Παιδείας (1973) καθώς και σ' ένα άρθρο του Τσουκαλά (1975). Στοιχεία για τις δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση δίνονται επίσης στις έπετηρίδες της UNESCO (1968-73). Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις τά στοιχεία που δίνονται στις μελέτες είτε αφορούν μία πολύ μικρή χρονική περίοδο και είναι σε τρέχουσες τιμές (ΚΕΠΕ) είτε είναι άσπασματικά και δεν μπορεί κανείς να παρακολουθήσει την εξέλιξη των σχετικών μεγεθών διαχρονικά, για μία τουλάχιστον δεκαετία. Σε καμιά περίπτωση, επίσης, δεν γίνεται συστηματική προσπάθεια (κι αυτό συμβαίνει και σε μελέτες που αφορούν και την Κοινή 'Αγορά [EEC, 1972]) για την κατασκευή ενός από τους γνωστούς στη Στατιστική δείγτες για τις δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση, άλλ' απλώς δίνονται στοιχεία για το κάθε επίπεδο εκπαίδευσης.

Σκοπός του άρθρου αυτού είναι να παρουσιάσει πρώτα μία συνοπτική εικόνα των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για την εκπαίδευση διαχρονικά για την περίοδο 1962-1972 καθώς και σε σύγκριση με δρισμένες χώρες, μέλη και μη μέλη, της Κοινής 'Αγοράς και μετά, με τη χρησιμοποίηση αριθμοδειχτών τύπου Laspeyres και απλών αριθμοδειχτών, να εξετάσει τη διαχρονική εξέλιξη των δαπανών αυτών κατά εκπαιδευόμενο τόσο συνολικά όσο και κατά επίπεδο εκπαίδευσης, με έμφαση στις διαφορές που παρουσιάζουν οί περίοδοι 1962-66 και 1967-72. Στη συνέχεια αναλύονται οί τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για τά 'Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ίδρύματα (ΑΕΙ) και εξετάζεται η κατανομή τους σε ομάδες ΑΕΙ. Τέλος, γίνεται μία σύγκριση των δαπανών αυτών με το σπουδαστικό συνάλλαγμα που εξάγεται κάθε χρόνο από την Ελλάδα. Το αρ-

—Τό άρθρο αυτό είναι ένα προκαταρκτικό τμήμα μιάς στατιστικο-οικονομετρικής μελέτης (που έχει αρχίσει εδώ κι ένα χρόνο περίπου) δρισμένων βασικών προβλημάτων της ελληνικής εκπαίδευσης. Θά ήθελα να ευχαριστήσω από τη θέση αυτή τις Υπηρεσίες: Έθνικων Λογαριασμών, Υπουργείου Παιδείας, Γεν. Λογιστηρίου του Κράτους, Έθνικης Στατιστικής, Τραπεζής της Ελλάδος καθώς και τό Έθνικό Κέντρο Κοινωνικών Έρευνών, για τά στατιστικά στοιχεία και τη βοήθεια που μου έδωσαν. Χωρίς αυτά ή συγγραφή του άρθρου αυτού δεν θά ήταν δυνατή. Η περίοδος που εξετάζομε φτάνει μέχρι τό 1972 γιατί μόνο μέχρι τό έτος αυτό υπάρχουν δριστικά (δχι προσωρινά) στοιχεία.

θορο κλείνει μὲ ὀρισμένα συμπεράσματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν παραπάνω πλευρῶν τοῦ θέματος.

Ι. οἱ συνολικὲς τρέχουσες δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση

Ἄν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψη του τοῦ διαφορετικοῦ στάδιο ἀναπτύξεως στὸ ὁποῖο βρίσκεται μιὰ χώρα σὲ διάφορες χρονικὲς περιόδους ἢ διάφορες χώρες στὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο, τότε ἡ παράθεση ἀπόλυτων μεγεθῶν δὲν ἔχει καὶ τόσο μεγάλη ἀξία διότι, ὡς ὑπάρχουν διαφορὲς στὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ἔτσι θὰ ὑπάρχουν καὶ διαφορὲς στὶς κατὰ κεφαλὴν δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση. Χρησιμότερα, κατὰ συνέπεια, εἶναι τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέρονται στὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου εἴτε ὡς ποσοστὸ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ εἴτε ὡς ποσοστὸ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά δείχνουν τὴ σημασία ποὺ δόθηκε στὴν ἐκπαίδευση ἀπὸ τὸ Δημόσιο σὲ διάφορες χρονικὲς περιόδους καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν μιὰ βάση συγκρίσεως μὲ ἄλλες χώρες (γειτονικὲς ἢ χώρες ποὺ θεωροῦνται προοδευμένες στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα). Οἱ συγκρίσεις μποροῦν, φυσικά, νὰ γίνουν εἴτε στὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο εἴτε σὲ σχέση μὲ προηγούμενες περιόδους. Ἄν δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ δλόκληρες περιόδους, τότε οἱ συγκρίσεις μποροῦν νὰ γίνουν γιὰ συγκεκριμένα χρόνια.

Στὸν πίνακα 1 δίνουμε τὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση (δαπάνες γιὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες) ὡς ποσοστὸ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ (τακτικοῦ καὶ ἐπενδύσεων) καὶ ὡς πο-

σοστὸ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὶς χώρες-μέλη τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς (ἐκτός ἀπὸ τὸ Λουξεμβούργο) καθὼς καὶ τρεῖς Μεσογειακὲς χώρες ποὺ δὲν εἶναι μέλη τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς.

Διατηρώντας τὴν ἐπιφυλακτικότητα ποὺ πρέπει νὰ ὑπάρχει (γιατὶ ὑπάρχουν πάντα διαφορὲς στοὺς ὀρισμοὺς τῶν μεγεθῶν τὰ ὁποῖα συγκρίνονται στὶς διάφορες χώρες) ὅταν γίνονται διεθνεῖς συγκρίσεις, παρατηροῦμε ὅτι ὁ πίνακας 1 δείχνει ὅτι ἡ Ἑλλάδα τόσο τὸ 1965 ὥσο καὶ τὸ 1971 κατεῖχε τὴν προτελευταία θέση (μὲ τελευταία τὴν Πορτογαλία) στὶς δαπάνες τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, ὅταν οἱ δαπάνες αὐτὲς ἐκφράζονται ὡς ποσοστὸ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, καὶ τὴν τρίτη (ἀπὸ τὸ τέλος) θέση τὸ 1965 ἢ τὴν προτελευταία τὸ 1971, ὅταν οἱ δαπάνες ἐκφράζονται ὡς ποσοστὸ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος. Ὁ πίνακας δείχνει ἀκόμα ὅτι σὲ ὅλες τὶς χώρες, ἐκτός ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Πορτογαλία καὶ τὴν Ἰταλία, τὸ ποσοστὸ αὐτὸ αὐξήθηκε τὸ 1971 σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1965, καὶ τὸ ἐπίπεδο του στὶς χώρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς τὸ 1971 ἦταν δύο, τρεῖς ἢ καὶ τέσσερες φορὲς ἀνώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς χώρας μας. Ἀκόμα καὶ ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Τουρκία ἀφιέρωναν τὸ 1971 μεγαλύτερα ποσοστὰ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος τους γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ἀπὸ ὅτι ἡ Ἑλλάδα.

Ὁ Πίνακας 1, ἐνῶ παρουσιάζει μιὰ συγκριτικὴ εἰκόνα σχετικὰ μὲ τὴ θέση ποὺ εἶχε ἡ ἐκπαίδευση στὶς δαπάνες τοῦ Δημοσίου στὴν Ἑλλάδα καὶ σὲ ἄλλες χώρες, σὲ δύο χρόνια ποὺ ἀνήκουν στὶς δύο περιόδους γιὰ τὶς ὁποῖες ἔγινε λόγος νωρίτερα, δὲν δίνει τὴ διαχρονικὴ ἐξέλιξη τῶν δαπανῶν αὐτῶν γιὰ δλόκληρη τὴν περίοδο 1962-1972.

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα μποροῦμε νὰ δώσουμε τὴ διαχρονικὴ αὐτὴ ἐξέλιξη χρησιμοποιοῦντας τὰ πρόσφατα,¹ ἀναθεωρημένα στοιχεῖα τῆς Ὑπηρεσίας Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν γιὰ τὴν περίοδο 1970-1972 καὶ τὰ (ἐπίσης ἀναθεωρημένα) ἀδημοσίετα στοιχεῖα γιὰ τὴν περίοδο 1962-1969 καθὼς καὶ τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ὕψος τῶν ἐξόδων τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς δίνονται ἀπὸ τὸ Γενικὸ Λογιστήριο τοῦ Κράτους (δημοσιευμένα γιὰ τὰ ἔτη 1962-64 καὶ 1970-72 ἀλλ' ἀδημοσίετα γιὰ τὰ ἔτη 1965-69). Στὸν πίνακα 2 δίνονται οἱ τρέχουσες δαπάνες τοῦ δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ὡς ποσοστὸ ὅχι τοῦ συνολικοῦ (τακτικοῦ καὶ ἐπενδύσεων) κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλ' ὡς ποσοστὸ τοῦ τακτικοῦ προϋπολο-

1. Οἱ διαφορὲς ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὰ ἔτη 1965 καὶ 1971 ἀνάμεσα στοὺς πίνακες 1 καὶ 2 ὀφείλονται κατὰ ἓνα μέρος στὴν ἀναθεώρηση τῶν στοιχείων ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν καὶ κατὰ ἓνα ἄλλο στοὺς γεγονότες ὅτι ἡ UNESCO κάνει ὀρισμένους ἀναπροσαρμογὲς τῶν στοιχείων τὶς ὁποῖες ἐμεῖς δὲν κάνομε στὸν πίνακα 2. Οἱ ἀναπροσαρμογὲς τῆς UNESCO γίνονται γιὰ νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο συγκρίσιμα τὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς διάφορες χώρες. Τέτοια εἶναι τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Δαπάνες (γιὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες) τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση σὲ ὀρισμένες ἐθνοποικίτες χώρες γιὰ τὰ ἔτη 1965 καὶ 1971

Χώρα	Δαπάνες ὡς ποσοστὸ τοῦ			
	Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ 1965	Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ 1971	Ἀκαθ. Ἐθνικοῦ Προϊόντος 1965	Ἀκαθ. Ἐθνικοῦ Προϊόντος 1971
Ἑλλάδα	9,6	8,1	2,2	1,8
Βέλγιο*	18,8	20,6	4,2	5,4
Γαλλία	17,9	18,6	3,4	3,5
Δυτ. Γερμανία	10,3	15,0	3,4	4,5
Δανία	22,5	18,3	6,0	6,3
Ἡν. Βασίλειο**	13,4	13,2	5,1	5,9
Ἰρλανδία	14,9	10,6	4,2	4,8
Ἰταλία	22,7	21,4	5,2	4,8
Ὀλλανδία	25,3	28,9	6,3	7,9
Ἰσπανία	12,0	15,2	1,4	2,4
Πορτογαλία	8,6	7,9	1,4	1,4
Τουρκία	19,0	18,5	3,5	4,0

* Γιὰ τὸ Βέλγιο τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναγράφονται στὴ δεύτερη καὶ τέταρτη στήλη εἶναι γιὰ τὸ 1970.

** Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ Ἡνωμένο Βασίλειο ἀφοροῦν μόνον τὴν Ἀγγλία καὶ Οὐαλλία.

Πηγή: UNESCO (1969-1974).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Τρέχουσες δαπάνες (σέ τρέχουσες τιμές) του Έλληνικού Δημοσίου για την εκπαίδευση στην περίοδο 1962-1972

Έτος	Δαπάνες ως ποσοστό του	
	Τακτικού Προϋπολογισμού	Άκαθ. Έθνικού Προϊόντος
1962	11,09	1,78
1963	11,33	1,82
1964	11,90	2,05
1965	11,78	2,08
1966	11,91	2,13
1967	11,25	2,24
1968	10,74	2,22
1969	9,16	2,14
1970	10,82	2,15
1971	10,65	2,14
1972	9,91	2,01

Πηγή: Υπηρεσία Έθνικων Λογαριασμών (1975), Γενικών Λογιστηρίων του Κράτους (1969-1970) και χορηγηθέντα άδημοσιευτα στοιχεία.

γισμού καθώς και ως ποσοστό του Άκαθάριστου Έθνικου Προϊόντος (βλ. τα στοιχεία σέ τρέχουσες τιμές).

Ο πίνακας 2 (στήλη 2) δείχνει ότι το ποσοστό του Άκαθάριστου Έθνικου Προϊόντος σέ τρέχουσες τιμές που άφιερωνόταν στην εκπαίδευση στην Ελλάδα τó 1972 ήταν κατώτερο από τó ποσοστό τού 1964. Η αύξητική τάση που άρχισε σχεδιασμένα τó 1964 και που, από άδράνεια μπορεί κανείς νά πη, συνεχίστηκε μέχρι και τó 1967, άρχισε νά παίρνη την κατιούσα από τó 1968 και μετά.

Πιό χαρακτηριστική είναι ή διαφορά ανάμεσα στις υποπεριόδους 1962-66 και 1967-72 που φαίνεται στη στήλη 1 τού πίνακα 2. Η στήλη αυτή δείχνει ότι οι τρέχουσες δαπάνες τού Δημοσίου για την εκπαίδευση ως ποσοστό τού τακτικού προϋπολογισμού ήταν, κατά μέσο όρο, 11,60% τήν πρώτη υποπερίοδο, ενώ τή δεύτερη μόνο 10,42%. Η πρόδος, κατά συνέπεια, που άρχισε νά σημειώνεται από τó 1963 μέχρι τó 1966 σταμάτησε μετά τó 1967 με αποτέλεσμα ή Ελλάδα νά όπισθοδρομήσει πάνω από όκτώ χρόνια στέ βασικό θέμα των τρεχουσών δαπανών τού Δημοσίου για την εκπαίδευση.

II. οι τρέχουσες δαπάνες τού δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο

Ένα μεγάλο τμήμα (άπό 87% τó 1962 μέχρι και 100% στά περισσότερα χρόνια τής περιόδου 1963-72) τών τρεχουσών δαπανών τού Δημοσίου για την εκπαίδευση αποτελούν οι άναληφθείσες ύποχρεώσεις τού Ύπουργείου Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ). Άπό τά κονδύλια αυτά πάλι τó 80% άπορροφάται από τή Δημοτική Έκπαίδευση (ΔΕ), Μέση Γενική Έκπαίδευση (ΜΕ) και τά Άνώτατα Έκπαιδευτικά Ίδρύματα. Στη Δημοτική Έκπαίδευση υπάγεται και ή Προσχολική. Οι πιστώσεις τού Ύπουργείου Παιδείας που εξετάζονται έδω δέν περι-

λαμβάνουν τις έπιχορηγήσεις τού Δημοσίου σέ ιδιώτες και, φυσικά, άποροφών, κατά κύριο λόγο, τά δημόσια νηπιαγωγεία, τά δημόσια δημοτικά και γυμνάσια (ήμερήσια και νυχτερινά) και τά ΑΕΙ.

Έφ' όσον οι δαπάνες για τά τρία¹ αυτά έπίπεδα εκπαίδευσεως άντιπροσπεύουν τόσο μεγάλο ποσοστό τών τρεχουσών δαπανών τού Δημοσίου για την εκπαίδευση, μπορούμε, παίρνοντας τις άναληφθείσες ύποχρεώσεις τού Ύπουργείου Παιδείας για τή Δημοτική, Μέση και Άνωτάτη Έκπαίδευση καθώς και τόν αριθμό τών μαθητών στά δημόσια νηπιαγωγεία, δημοτικά και γυμνάσια και τών φοιτητών στά ΑΕΙ, νά κατασκευάσουμε ένα δείκτη τών δαπανών τού Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο. Ο δείκτης αυτός μπορεί νά συγκριθί ή με τόν δείκτη τού κατά κεφαλήν Άκαθάριστου Έθνικου Προϊόντος.

Δεδομένο ότι εξετάζομε μιá περίοδο στην όποια οι τιμές δέν διατηρήθηκαν σταθερές, δέν θά ήταν όρθό νά πάρουμε τις άναληφθείσες ύποχρεώσεις τού Ύπουργείου Παιδείας σέ τρέχουσες τιμές. Χρησιμοποιώντας τόν άποπληθωριστή τού ΑΕΠ (με βάση τά άναθεωρημένα στοιχεία τών Έθνικων Λογαριασμών) τού στοιχείου «Έκπαίδευσης» μετατρέψομε τις άναληφθείσες ύποχρεώσεις τού ΥΠΕΠΘ για τά τρία έπίπεδα εκπαίδευσεως από τρέχουσες σέ σταθερές τιμές τού 1970 και αυτές τις διαιρέσαμε διά τόν αριθμό τών μαθητών ή φοιτητών (στέ κάθε έπίπεδο εκπαίδευσεως) τού αντίστοιχου σχολικού ή άκαδημαϊκού έτους (π.χ. τις άναληφθείσες πιστώσεις για τή Μέση Έκπαίδευση ό έτους 1962 τις διαιρέσαμε διά τόν αριθμό τών μαθητών τών ήμερήσιων και νυχτερινών γυμνασίων τού σχολικού έτους 1961-62 κ.ο.κ.). Τά αποτελέσματα τής έπεξεργασίας αυτής τών στοιχείων δίνονται στόν άκόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Άναληφθείσες ύποχρεώσεις τού Ύπουργείου Παιδείας κατά εκπαιδευόμενο και κατά έπίπεδο εκπαίδευσεως σέ δραχμές και σέ σταθερές τιμές τού 1970 για την περίοδο 1962-1972

Έτος	Έπίπεδο Εκπαίδευσεως		
	ΔΕ	ΜΕ	ΑΕΙ
1962	1.627	2.155	5.146
1963	1.793	2.376	6.190
1964	2.186	3.000	7.727
1965	2.224	2.862	9.442
1966	2.340	3.184	10.414
1967	2.400	3.310	9.056
1968	2.511	3.275	8.510
1969	2.577	3.275	7.421
1970	2.714	3.231	8.268
1971	2.988	3.376	8.924
1972	3.067	3.293	10.938

Πηγή: Γενικών Λογιστηρίων τού Κράτους (1969-1974) Ύπηρεσία Έθνικων Λογαριασμών (1975) Έθνική Στατιστική Ύπηρεσία (1963-1975) Έθνική Στατιστική Ύπηρεσία (1975)

1. Σε μέε πληρέστερη άνάλυση θά πρέπει νά ληφθούν όπ' όψη και ή τεχνική, έπαγγελματική και άνωτέρα εκπαίδευση.

Ὁ πίνακας 3, ἐνῶ δείχνει τὴ διαχρονικὴ ἐξέλιξη τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου γιὰ τὰ τρία ἐπίπεδα ἐκπαίδευσης, δὲν δείχνει συνοπτικὰ τὶς δαπάνες αὐτὲς κατὰ ἐκπαιδευμένο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσης. Ἐνας τρόπος γιὰ νὰ καταρτισθῆ ἡ σχετικὴ συνοπτικὴ χρονολογικὴ σειρά εἶναι (ὅπως γίνεται στὴ μελέτῃ τοῦ ΚΕΠΕ, 1972Α) νὰ πάρουμε τὸ σύνολο τῶν δαπανῶν στὶς ὁποῖες βασίζεται ὁ πίνακας 2 καὶ νὰ τὶς διαιρέσουμε μὲ τὸ σύνολο τῶν μαθητῶν στὰ δημόσια νηπιαγωγεῖα, δημοτικά, γυμνάσια καθὼς καὶ τῶν φοιτητῶν στὰ Α.Ε.Ι. Ἀπὸ στατιστικὴ ὁμως ἀποψη ὀρθότερο εἶναι νὰ χρησιμοποιηθῆ ἕνας ἀπὸ τοὺς γνωστούς (βλέπε Κεβόρκ, 1975) ἀριθμοδείχτες ὅπως, π.χ., ἕνας ἀριθμοδείχτης τύπου Laspeyres:

$$P_t = \frac{\sum_{i=1}^3 P_{it} Q_i, 1966}{\sum_{i=1}^3 P_i, 1966 Q_i, 1966} \times 100 \quad (1)$$

ὅπου

P_{it} = Δαπάνη κατὰ ἐκπαιδευμένο στὸ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσης i στὸ χρόνο t (δηλαδὴ τὰ στοιχεία τοῦ πίνακα 3).
 $Q_i, 1966$ = Ἀριθμὸς ἐκπαιδευομένων στὸ ἐπίπεδο i στὸ χρόνο 1965-66 (παίρουμε ἅν ἔτος βάσεως τὸ 1965-66 γιὰ μὲ τὸ ἔτος αὐτὸ τελειώνει ἡ ὑποπερίοδος 1962-66).

καὶ

$$i = \begin{cases} 1 & \text{γιὰ τὴν προσχολικὴ καὶ στοιχειώδη ἐκπαίδευση (ΔΕ)} \\ 2 & \text{γιὰ τὴ Μέση Γενικὴ Ἐκπαίδευση (Γυμνάσια—ΜΕ)} \\ 3 & \text{γιὰ τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα (ΑΕΙ)} \end{cases}$$

Ὁ ἀριθμοδείχτης (1) (ποῦ μπορούμε νὰ τὸν ἀποκαλέσουμε «Γενικὸ κατὰ ἐκπαιδευμένο» ἢ ἁπλῶς «Γενικὸ») μπορεῖ νὰ συγκριθῆ μὲ τὸν δείχτη τοῦ κατὰ κεφαλὴν Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος σὲ σταθερὰς τιμὲς τοῦ 1970. Ἡ σύγκριση αὐτὴ θὰ μᾶς δώσει (σὲ μιὰ περίοδο αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π.) τὴ σημασία πού δόθηκε στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης σὲ σχέση μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὡς συνόλου στὶς ὑποπεριόδους 1962-66 καὶ 1967-72.

Στὸν πίνακα 4 δίνομε (δύο πρῶτες στήλες) τὸ ἀπόλυτο ὕψος τοῦ «Γενικοῦ» δείχτη κατὰ ἐκπαιδευμένο καὶ τοῦ δείχτη γιὰ τὸ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π. σὲ σταθερὰς τιμὲς τοῦ 1970. Ταυτόχρονα στὶς στήλες πού ἐπιγράφονται «Ρυθμὸς μεταβολῆς (%) Δείχτη» δίνομε τὴν ποσοστιαία μεταβολὴ ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον καὶ τὴν δύο αὐτῶν δειχτῶν.

Ὁ πίνακας 4 δείχνει καθαρὰ τὴ σχετικὴ παραμέληση τῆς ἐκπαίδευσης στὴν ὑποπερίοδο 1967-72 σὲ σύγκριση μὲ τὰ προηγούμενα 5 χρόνια. Ὁ μέσος ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π. στὴν πρῶ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Δείχτες καὶ ρυθμοὶ αὐξήσεως τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευμένο καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος σὲ σταθερὰς τιμὲς τοῦ 1970 γιὰ τὴν περίοδο 1962-1972

Ἔτος	Ἀπόλυτο ὕψος Δείχτη (1966 = 100)		Ρυθμὸς μεταβολῆς (%) Δείχτη	
	Γενικοῦ κατὰ ἐκπαιδευμένο	Κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π.	Γενικοῦ κατὰ ἐκπαιδευμένο	Κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π.
1962	66,1	74,3		
1963	73,4	81,5	11,1	9,7
1964	90,9	87,7	23,9	7,6
1965	93,0	95,4	2,3	8,8
1966	100,0	100,0	7,5	4,8
1967	100,7	104,0	0,7	4,0
1968	102,3	109,7	1,7	5,5
1969	102,4	119,1	0,1	8,6
1970	106,7	128,4	4,1	7,8
1971	115,7	138,7	8,4	8,0
1972	119,8	151,6	3,6	9,3

Πηγή: Βλέπε πίνακα 3.

τῆ ὑποπερίοδο ἦταν 7,72% τὸ χρόνο καὶ στὴ δευτέρη 7,20%. Οἱ ἀντίστοιχοι μέσοι ἐτήσιοι ρυθμοὶ αὐξήσεως γιὰ τὶς δαπάνες τοῦ δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευμένο ἦσαν 11,20% τὰ πρῶτα πέντε χρόνια καὶ μόλις 3,10% τὰ τελευταῖα ἔξη. Ἐνῶ, ἐπομένως, ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευμένο ἦταν κατὰ 45% ἀνώτερος τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π. κατὰ μέσον ὄρο στὴν πρῶτῃ ὑποπερίοδο, στὴ δευτέρη ὑποπερίοδο ἦταν κατὰ 57% κατώτερος τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ρυθμοῦ.

Παίρνοντας τὰ στοιχεία τοῦ πίνακα 3 καὶ μετατρέποντας τὰ σὲ ἁπλοὺς δείχτες (μὲ ἔτος βάσεως πάλι τὸ 1966), δηλαδὴ ἐφαρμόζοντας τὸν τύπο:

$$P_{it} = \frac{p_{it}}{p_i, 1966} \times 100 \quad (2)$$

μπορούμε, συγκρίνοντας τὶς χρονολογικὲς σειρὲς ποῦ προκύπτουν (τόσο σὲ ἀπόλυτο ὕψος ὅσο καὶ σὲ ρυθμὸς μεταβολῆς) μὲ τὴν πρῶτῃ καὶ τρίτῃ στήλῃ τοῦ πίνακα 4, νὰ διαπιστώσουμε σὲ ποῖο ἀπὸ τὰ τρία ἐπίπεδα ἐκπαίδευσης σημειώθηκε ἡ μεγαλύτερη παραμέληση. Ἡ σύγκριση αὐτὴ γίνεται στὸν πίνακα 5 (στὸν ὁποῖο ἐπαναλαμβάνομε τὴν πρῶτῃ καὶ τρίτῃ στήλῃ τοῦ πίνακα 4).

Ἀπὸ τὸν πίνακα 5 φαίνονται καθαρὰ οἱ διαφορὲς τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς πού ἀκολουθήθηκε

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. 'Ο γενικός δείκτης των δαπανών του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο σε σύγκριση με τις δαπάνες του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο στα τρία επίπεδα εκπαίδευσης για την περίοδο 1962-72

Έτος	'Απόλυτο ύψος Δείκτη (1966 = 100)				Ρυθμοί Μεταβολής (%) Δείκτη			
	Γενικού	ΔΕ	ΜΕ	ΑΕΙ	Γενικού	ΔΕ	ΜΕ	ΑΕΙ
1962	66,1	69,5	67,7	49,4	11,1	10,2	9,3	20,3
1963	73,4	76,6	74,0	59,4	23,9	21,9	27,3	24,8
1964	90,9	93,4	94,2	74,2	2,3	1,7	— 4,6	22,2
1965	93,0	95,0	89,9	90,7	7,5	5,3	11,3	10,3
1966	100,0	100,0	100,0	100,0	0,7	2,6	4,0	—13,0
1967	100,7	102,6	104,0	87,0	1,7	4,6	— 1,1	— 6,0
1968	102,3	107,3	102,9	81,7	0,1	2,6	0,0	—12,8
1969	102,4	110,1	102,9	71,3	4,1	5,3	— 1,3	11,4
1970	106,7	116,0	101,5	79,4	8,4	10,1	4,5	7,9
1971	115,7	127,7	106,0	85,7	3,6	2,7	— 2,5	22,6
1972	119,8	131,1	103,4	105,0				

Πηγή ες: Οι πίνακες 3 και 4.

στις δύο υποπεριόδους. 'Η πρώτη χαρακτηρίζεται από μιá γενική αύξηση των δαπανών του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο (ιδιαίτερα τó 1964) με έμφαση στά ΑΕΙ. 'Η δεύτερη περιορίζει είτε την αύξηση είτε και τó απόλυτο ύψος των δαπανών αυτών, ιδιαίτερα στή ΜΕ και τά ΑΕΙ. 'Η σχετική αύξηση που παρουσιάζεται στή ΔΕ όφειλεται, ανάμεσα στα άλλα, και στό γεγονός ότι, ενώ αυξανόταν ó αριθμός των νηπίων (άπό 50.372 τó 1967 σέ 74.986 τó 1972) στά δημόσια νηπιαγωγεία, ó αριθμός τών μαθητών στά δημόσια δημοτικά σχολεία(ήμερήσια και νυκτερινά) μειωνόταν με μεγαλύτερο ρυθμό (άπό 913.221 τó 1967 σέ 839.151 τó 1972). 'Αντίθετα, στή ΜΕ ó αριθμός τών μαθητών στά δημόσια (ημερήσια και νυκτερινά) γυμνάσια αυξανόταν (κατά μέσον όρο) κατά 17.352 τά πρώτα 5 και κατά 15.007 τά επόμενα 6 χρόνια, ενώ στά ΑΕΙ οί αντίστοιχοι αριθμοί ήσαν 5.244 και 2.650. 'Ενώ τήν πρώτη υποπερίοδο ή εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθήθηκε ανταποκρίθηκε με αύξηση των δαπανών του Δημοσίου που ξεπερνούσε, αναλογικά, κατά πολύ τήν αύξηση τού μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού στά δημόσια γυμνάσια και τά 'Ανώτατα 'Εκπαιδευτικά 'Ιδρύματα, τή δεύτερη υποπερίοδο ή εκπαιδευτική πολιτική δέν ανταποκρίθηκε παρά ελάχιστα στή (μικρότερη) αύξηση τού αριθμού τών εκπαιδευόμενων. Στήν περίπτωση μάλιστα τών ΑΕΙ, μόλις τó 1972 τó ύψος τής δαπάνης κατά εκπαιδευόμενο ξεπέρασε τó ύψος τής δαπάνης τού 1966. Οί τρεις τελευταίες στήλες τού πίνακα 5 δείχνουν, ανάγλυφα, τίς πραγματικά μεγάλες διαφορές που υπήρχαν στήν εκπαιδευτική πολιτική τών κυβερνήσεων μέχρι τó 1966 και τού δικτατορικού καθεστώτος άπό τó 1967 και μετά.

III. οί δαπάνες του δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο και επίπεδο εκπαίδευσης στήν 'Ελλάδα σε σύγκριση με χώρες-μέλη τής κοινής αγοράς

Μετά τήν εξέταση τής διαχρονικής εξέλιξης τών τρεχουσών δαπανών τού 'Ελληνικού Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο, είναι σκόπιμο νά συγκρίνουμε τά ποσά που διαθέτει ή 'Ελλάδα κατά εκπαιδευόμενο και κατά επίπεδο εκπαίδευσης, με τά αντίστοιχα ποσά που διαθέτουν χώρες-μέλη τής Κοινής 'Αγοράς. 'Επειδή όμως οί χώρες αυτές βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξεως, γι' αυτό δίνουμε στόν πίνακα 6 τόσο τά απόλυτα μεγέθη (σε δολάρια ΗΠΑ) γιά τó κάθε επίπεδο εκπαίδευσης σε τρέχουσες τιμές όσο και τó κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε αγοραστικές τιμές σε δύο διαφορετικά χρόνια (τά προτελευταία τών δύο υποπεριόδων που εξετάσαμε αναλυτικά στό τμήμα II), ώστε νά είναι δυνατή ή σύγκριση τής χώρας μας τó 1971 με όρισμένες χώρες-μέλη τής Κοινής 'Αγοράς που τó 1965 είχαν κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανάλογο με εκείνο που είχε ή 'Ελλάδα τó 1971.

'Ο πίνακας 6 δείχνει πόσο μικρά είναι τά ποσά που δαπανά τó 'Ελληνικό Δημόσιο κατά εκπαιδευόμενο τó κάθε επίπεδο εκπαίδευσης σε σύγκριση με τούς μελλοντικούς συναϊρούς τής χώρας μας στήν Κοινή 'Αγορά. Οί διαφορές αυτές, όπως τονίστηκε στό πρώτο τμήμα τής μελέτης αυτής, όφείλονται κατά ένα μέρος στις σημαντικές διαφορές που υπάρχουν στό κατά κεφαλήν εισόδημα ανάμεσα στήν 'Ελλάδα και τίς άλλες χώρες που περιλαμβάνονται στόν πίνακα 6. Μιά σύγκριση όμως ανάμεσα στήν 'Ελλάδα τó 1971 και τήν 'Ιρλανδία και τήν 'Ιτα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου κατὰ εκπαιδευόμενο καὶ κατὰ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως σὲ \$ σὲ τρέχουσες τιμὰς καὶ κατὰ κεφαλὴν ΑΕΠ σὲ \$ σὲ ἀγοραίεσ τιμὰς

Χώρα	Κατὰ κεφαλὴν ΑΕΠ σὲ ἀγοραίεσ τιμὰς		Ἐπίπεδα Ἐκπαίδευσως							
	1965	1971	1 ^ο	1971	1965	2 ^ο	1971	1965	3 ^ο	1971
Ἑλλάδα*	690	1.220	65	105	73	119	240	315		
Γαλλία	1.920	3.180	129	199	379	558	729	1.032		
Δ. Γερμανία	1.900	3.550	203	443	260	574	1.280	1.979		
Ἡν. Βασίλειο**	1.810	2.460	190	232	297	369	1.854	2.414		
Ἴρλανδία	981	1.550	112	147	224	524	711	998		
Ἰταλία	1.100	1.880	268	265	416	445	481	620		
Ὀλλανδία	1.550	2.820	192	351	430	934	2.547	4.848		

* Γιὰ τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὰ ἐπίπεδα ἐκπαίδευσως 1, 2 καὶ 3 πᾶρα (σὲ τρέχουσες τιμὰς) τὰ στοιχεῖα, ἀντίστοιχα, γιὰ τὴ ΔΕ, ΜΕ καὶ τὰ ΑΕΙ στὰ ὅποια βασίζεται ὁ πίνακας 3 (βλέπε καὶ ὑποσημειώσεις τῶν σελ. 460 καὶ 461), καὶ τὰ μετατρέψαμε σὲ \$ (\$ = 30 δρχ.)

** Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς δαπάνες κατὰ εκπαιδευόμενο καὶ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως ἀναφέρονται στὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Οὐαλλία μόνον.

Πηγὴς: UNESCO (1968-74)
OECD (1973), (1973A), (1967).
Βλέπε καὶ πίνακα 3.

λία τοῦ 1965 (δηλαδή μὲ χῶρες ποὺ πρὶν ἕξη χρόνια εἶχαν συγκρίσιμο κατὰ κεφαλὴν ΑΕΠ μὲ τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1971) δείχνει ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὕστεροσε κατὰ πολὺ, ἰδιαίτερα στὴ Μέση καὶ τὴν Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευση. Ἄν προσέξουμε ἰδιαίτερα τὰ δύο αὐτὰ ἐπίπεδα ἐκπαίδευσως, μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὕστερεῖ ὄχι μόνον ἀπόλυτα ἀλλὰ καὶ σχετικὰ, καὶ αὐτὸ τὸ διαπιστώνουμε, εἴτε παίρνοντας τὶς κατὰ εκπαιδευόμενο δαπάνες ὡς ποσοστὸ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος τοῦ 1971 εἴτε δίνοντας αὐτὲς ὡς δείχτη (μὲ βάση τὸ 100 γιὰ τὶς δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὸ 1^ο ἐπίπεδο). Οἱ συγκρίσεις αὐτὲς γίνονται στὸν πίνακα 7.

Ἀπὸ τὶς δύο πρώτες στήλες τοῦ πίνακα 7 φαίνεται ὅτι γιὰ νὰ φτάσῃ ἡ Ἑλλάδα τὶς ἄλλες χῶρες, ἔστω καὶ σχετικὰ, χρειάζεται μιὰ σημαντικὴ αὔξηση τῶν ποσῶν ποὺ διατίθενται γιὰ τὴ Μέση Ἐκπαίδευση καὶ τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα. Οἱ δύο ἐπόμενες στήλες τοῦ πίνακα 7 δείχνουν ὅτι ἡ Ἑλλάδα διαφέρει ἀπὸ τὶς ἄλλες χῶρες καὶ ὅς πρὸς τὴν κατανομὴ τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου στὰ τρία ἐπίπεδα ἐκπαίδευσως. Ὡς πρὸς τὸ 2^ο ἐπίπεδο οἱ διαφορὲς ὀφείλονται, μεταξύ ἄλλων, καὶ στὶς διαφορὲς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὶς ἀνάγ-

κες τῶν διαφόρων χωρῶν στὸ πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως, καθὼς καὶ στὸ γεγονός ὅτι τὰ στοιχεῖα ποὺ δίνονται γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀφοροῦν τὴ Μέση Γενικὴ Ἐκπαίδευση (Γυμνάσια) καὶ ὄχι ὅλη τὴ Μέση Ἐκπαίδευση (ὅπως συμβαίνει στὶς ἄλλες χῶρες). Ὡς πρὸς τὸ 3^ο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως ἡ τελευταία στήλη τοῦ πίνακα 7 δείχνει ὅτι (μὲ μόνη ἐξαίρεση τὴν Ἰταλία) στὴν Ἑλλάδα δὲν δίνεται, ἀπὸ οἰκονομικὴ ἀποψη, ἡ σημασία ποὺ δίνεται στὴν Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευση στὸ ἐξωτερικόν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς λόγους στοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ σχετικὴ αὐτὴ παραμείληση εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ φοιτητὲς στὴν Ἑλλάδα παρακολουθοῦν περισσότερο θεωρητικὲς ἀπὸ ἐφαρμοσμένους ἐπιστῆμες (βλέπε Τσουκαλά (1975) καὶ ἐπόμενο τμήμα).

IV. ἡ κατανομὴ τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου στὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα

Ὅπως εἶδαμε στὰ δύο προηγούμενα τμήματα τοῦ ἀρθρου αὐτοῦ, ἡ μεγαλύτερη παραμείληση στὴν περίοδο 1967-72 σημειώθηκε στὰ ΑΕΙ. Γιὰ νὰ διαπιστώσουμε τί ἀκριβῶς συνέβη, ἀναλύομε στὸ τμήμα αὐτὸ τὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου ποὺ ἀφοροῦν τὰ ΑΕΙ, ἐξετάζοντας τὴν κατανομὴ τῶν σχετικῶν κονδυλίων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων σὲ ομάδες Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων.

Τὸ θέμα τῆς κατανομῆς τῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου στὰ ΑΕΙ εἶναι περίπλοκο, καὶ σκοπὸς τοῦ τμήματος αὐτοῦ εἶναι κυρίως νὰ δείξῃ τὴν ἀνισότητά ποὺ ὑπάρχει στὴν κατανομὴ τῶν δαπανῶν αὐτῶν σὲ ομάδες ΑΕΙ καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ δώσῃ ὀρισμένες ἐξηγήσεις, ἀφήνοντας σὲ ἄλλους τὸ ἔργο μιᾶς πληρέστερης ἀναλύσεως.

Τὰ ΑΕΙ ποὺ περιλαμβάνονται στὸν προϋπολογισμὸ τοῦ ΥΠΕΘ εἶναι: Τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (ΠΑ), τὸ Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον (ΕΜΠ), ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολή (ΑΓΣ), τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης (ΠΘ), τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννί-

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου κατὰ εκπαιδευόμενο στὸ 2^ο καὶ 3^ο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως τὸ ἔτος 1971

Χώρα	Ὡς ποσοστὸ τοῦ κατὰ κεφαλὴν Ἀκαθαρ. Ἐθνικοῦ Προϊόντος		Ὡς δείκτης μὲ βάση 100 γιὰ τὸ 1 ^ο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως	
	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 2 ^ο	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 3 ^ο	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 2 ^ο	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 3 ^ο
Ἑλλάδα	9,8	25,8	113,3	300,0
Γαλλία	17,5	32,5	280,4	518,6
Δ. Γερμανία	16,2	55,7	129,6	446,7
Ἡν. Βασίλειο	15,0	98,1	159,1	1.040,5
Ἴρλανδία	23,8	64,4	356,5	678,9
Ἰταλία	33,7	33,0	167,9	234,0
Ὀλλανδία	33,1	171,9	266,1	1.381,2

Πηγή: Πίνακας 6.

νων (ΠΙ), η 'Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και 'Εμπορικών 'Επιστημών (ΑΣΟΕΕ), η Πάντειος 'Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών 'Επιστημών (ΠΑΣΠΕ), η 'Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς και Θεσ/κης (ΑΒΣΠΘ), καθώς και η 'Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και τὰ Πανεπιστήμια Πατρών, Θράκης και Κρήτης. Στό τμήμα αυτού του άρθρου θα περιοριστούμε στα όκτώ πρώτα ιδρύματα.

Τὰ στοιχεία για τὸ Πανεπιστήμιο 'Ιωαννίνων δίνονται στὸν ἀπολογισμό τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας μαζί με τὰ στοιχεία για τὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, καὶ γι' αὐτὸ θὰ ἐξετάσουμε τὰ δύο αὐτὰ Πανεπιστήμια μαζί. Τὸ ΠΘ περιλαμβάνει ὅλες τὶς Σχολές τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν καὶ ἐπὶ πλέον τὶς Σχολές: Πολυτεχνική, Γεωπονοδασολογική καὶ Κτηνιατρική. Γιὰ τὶς συγκρίσεις ποὺ θέλουμε νὰ κάνουμε στὸ τμήμα αὐτὸ θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ ἐνοποιήσουμε τὸ ΠΑ, τὸ ΕΜΠ καὶ τὴν ΑΓΣ, ὥστε νὰ ἔχουμε μιὰ ομάδα συγκρίσιμη (ὡς πρὸς τὶς Σχολές) με τὰ ΠΘ-ΠΙ. Τέλος, ἡ ΑΣΟΕΕ, ἡ ΠΑΣΠΕ καὶ ἡ ΑΒΣΠΘ εἶναι οἱ κύριες¹ ἀποτελεῖς Σχολές Κοινωνικῶν 'Επιστημῶν καὶ, ἐπειδὴ ἔχουν κάποια ὁμοιογένεια, τὶς ἐξετάζουμε ὡς μιὰ ομάδα.

"Αν ἀποπληθωρίσουμε τὶς ἀναληφθεῖσες ὑποχρεώσεις τῶν ΑΕΙ ποὺ περιλαμβάνονται στὶς ομάδες ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ, ΠΘ-ΠΙ, καὶ ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ² καὶ τὶς διαιρέσουμε διὰ τοῦ συνόλου τῶν φοιτητῶν τους σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ἔτη 1962-1972, ἔχουμε τὶς κατὰ ἐκπαιδευόμενο τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου ποὺ δίνονται στὸν πῖνακα 8.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευόμενο σὲ ομάδες ΑΕΙ σὲ δρχαμὲς καὶ σὲ σταθερὲς τιμὲς τοῦ 1970 γιὰ τὴν περίοδο 1962-72

Ἔτος	ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ	ΠΘ-ΠΙ	ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ
1962	5.335	9.387	1.593
1963	6.821	9.679	1.455
1964	8.843	10.146	3.378
1965	10.924	13.326	3.546
1966	12.430	13.826	3.482
1967	11.318	12.877	2.591
1968	9.780	12.289	2.389
1969	8.596	9.915	2.339
1970	8.914	10.704	3.270
1971	10.083	10.678	3.793
1972	12.847	13.519	3.781

Πηγές: Βλέπε πῖνακα 3.

Ἐπίσης ὁ πῖνακας 8 δείχνει ὅτι ὑπάρχουν μεγάλες διαφορὲς ἀνάμεσα στὶς τρεῖς ομάδες ΑΕΙ ὡς πρὸς

1. Οἱ Νομικὲς Σχολές τῶν ΠΑ καὶ ΠΘ ἔχουν τμήματα Οἰκονομικῶν καὶ Πολιτικῶν 'Επιστημῶν, ἀλλ' αὐτὰ εἶναι ἀναπόσπαστα ἀπὸ τὶς σχολές στὶς ὁποῖες ἀνήκουν.

2. Ἡ ΠΑΣΠΕ καὶ ἡ ΑΒΣΠΘ ἐντάχθηκαν στὸν προϋπολογισμό τοῦ πλήρους μετὰ τὸ 1965, γι' αὐτὸ θεωροῦμε τὴν κατὰ ἐκπαιδευόμενο δαπάνη τῆς ΑΣΟΕΕ γιὰ τὰ ἔτη 1962-1965, ὡς ἀντιπροσωπευτικὴ τῶν τριῶν σχολῶν.

τὶς τρέχουσες δαπάνες κατὰ ἐκπαιδευόμενο. Ἡ ομάδα ΠΘ-ΠΙ εἶχε σ' ὅλα τὰ χρόνια μεγαλύτερες δαπάνες κατὰ ἐκπαιδευόμενο ἀπὸ τὴν ομάδα ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ, ἀλλ' ἐνῶ οἱ διαφορὲς ἦσαν πολὺ μεγάλες στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου, ἀπὸ τὸ 1966 καὶ μετὰ (μὲ ἐξαιρέση τὸ 1968) μειώθηκαν σημαντικὰ. Οἱ διαφορὲς αὐτὲς ὀφείλονται, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, καὶ στὰ ἑξῆς:

- (α) τὰ ἔσοδα ποὺ ἔχει τὸ κάθε ΑΕΙ ἀπὸ τὴ δική του περιουσία ἢ ἀπὸ δωρεές,
- (β) τὴν κυμαινόμενη ἀναλογία φοιτητῶν θεωρητικῶν καὶ ἐφαρμοσμένων ἐπιστημῶν στὶς δύο ομάδες ΑΕΙ, καὶ
- (γ) τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐδρῶν ποὺ εἶχαν πληρωθῆ στὰ ἀκαδημαϊκὰ ἔτη ποὺ ἐξετάζομε.

Οἱ πολὺ μεγαλύτερες διαφορὲς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὴν τρίτη ομάδα ΑΕΙ καὶ στὶς δύο πρώτες ὀφείλονται, κατὰ κύριο λόγο, στὸ ὅτι οἱ Σχολές αὐτὲς εἶναι θεωρητικὲς καὶ δὲν ἔχουν ἐργαστήρια, κλινικὲς κτλ. Ἐπιπλέον στὶς σχολές τῆς τρίτης ομάδας πάνω ἀπὸ τὸ 42% ἦσαν ἐργαζόμενοι τὸ ἀκαδ. ἔτος 1971-72 (βλέπε ΕΣΥΕ, 1975) ἐνῶ στὶς Σχολές τόσο τῆς πρώτης ὡσο καὶ τῆς δευτέρας ομάδας ΑΕΙ τὸ ποσοστὸ τῶν ἐργαζομένων³ ἦταν τὸ ἴδιο ἀκαδ. ἔτος 16%. Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὶς Σχολές τῆς τρίτης ομάδας ἢ παρακολούθηση εἶναι περιορισμένη, ἰδιαίτερα μετὰ τὸ δεύτερο ἔτος σπουδῶν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς λόγους στοὺς ὁποῖους ὀφείλεται τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι (ἐκτός τοῦ ὅτι πολλοὶ φοιτητὲς γράζονται) ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν πληρωμένων ἐδρῶν στὴν ομάδα αὐτῆ Σχολῶν. Τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 1971-72 ὁ λόγος φοιτητῶν πρὸς καθηγητὰς (τακτικῶς καὶ ἑκτακτοῦς) ἦταν:

134 : 1 στὴν ομάδα ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ
110 : 1 στὴν ομάδα ΠΘ-ΠΙ, καὶ
421 : 1 στὴν ομάδα ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ.

Τὸ χαμηλὸ ὕψος τῶν δαπανῶν κατὰ ἐκπαιδευόμενο, ἐπομένως, στὴν τρίτη ομάδα ὀφείλεται καὶ στὸν μικρὸ ἀριθμὸ τῶν πληρωμένων ἐδρῶν. Οἱ Σχολές ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ, ἂν συγκρίνη κανεὶς τὴν τρίτη στήλη τοῦ πῖνακα 8 με τὴ δεύτερη στήλη τοῦ πῖνακα 3, μποροῦν νὰ παρομοιωθοῦν με Γυμνάσια ὡς πρὸς τὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευόμενο.

Γιὰ νὰ προχωρήσουμε σὲ συγκρίσεις ὡς πρὸς τὸ ποῖα ἀπὸ τὶς τρεῖς ομάδες ΑΕΙ εἶχε τὴν καλύτερη μεταχείριση στὴν πρώτη περίοδο καὶ ποῖα παραμελήθηκε περισσότερο στὴ δεύτερη, θὰ πρέπει νὰ κατασκευάσουμε ἕνα δείκτη ἀνάλογο με τὸν δείκτη (1). Μὲ τὸ δείκτη αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ συγκρίνουμε

3. Τὸ θέμα τῶν ἐργαζομένων φοιτητῶν θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῆ σὲ συνάρτηση με τὸ ἐρώτημα τοῦ τί εἶναι «φοιτητὴς» στὴν Ἑλλάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Δείκτης τῶν τρέχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευόμενο στὰ ΑΕΙ σὲ σύγκριση μὲ τὶς δαπάνες κατὰ ἐκπαιδευόμενο σὲ ὁμάδες ΑΕΙ γιὰ τὴν περίοδο 1962-1972

Ἔτος	Δείκτη	Ἀπόλυτο ὕψος (1966 = 100)			Δείκτη	Ρυθμὸς Μεταβολῆς (%)		ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ
		ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ	ΠΘ-ΠΙ	ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ		ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ	ΠΘ-ΠΙ	
1962	54,2	42,9	67,9	45,7				
1963	60,3	54,9	70,0	41,8	11,3	27,9	3,1	8,7
1964	74,5	71,1	73,4	97,0	23,6	29,6	4,8	132,2
1965	92,9	87,9	96,4	101,8	24,7	23,5	31,3	5,1
1966	100,0	100,0	100,0	100,0	7,7	13,8	3,8	— 1,8
1967	90,4	91,1	93,1	74,4	— 9,6	— 8,9	— 6,9	— 25,6
1968	82,2	78,7	88,9	68,6	— 9,1	— 13,6	— 4,6	— 7,8
1969	70,1	69,2	71,7	67,2	— 14,8	— 12,1	— 19,3	— 2,1
1970	76,2	71,7	77,4	93,9	8,8	3,7	8,0	39,8
1971	82,0	81,1	77,2	108,9	7,5	13,1	— 0,2	16,0
1972	101,4	103,4	97,8	108,6	23,7	27,4	26,6	— 0,3

Πηγή: Ὁ πίνακας 8.

τὶς δαπάνες γιὰ τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς ὁμάδες ΑΕΙ τὶς ὁποῖες δειχτοποιοῦμε μὲ βάση τύπου ἀνάλογους μὲ τὸν τύπο (2).

Ἡ πρώτη στήλη τοῦ πίνακα 9 μπορεῖ νὰ συγκριθῆ μὲ τὴν τέταρτη στήλη τοῦ πίνακα 5. Ἡ σύγκριση δείχνει ὅτι ὑπάρχουν διαφορές. Οἱ διαφορές αὐτές ὀφείλονται πρὸ γεγονότος ὅτι ὁ δείκτης τοῦ πίνακα 9 εἶναι τύπου Laspeyres, ἐνῶ ὁ δείκτης τοῦ πίνακα 5 εἶναι ἄπλός. Οἱ ἐπόμενες τρεῖς στήλες δείχνουν τὴ διαφορετικὴ μεταχείριση ποὺ ἔγινε στὶς τρεῖς ὁμάδες τῶν ΑΕΙ. Ἡ μεταχείριση αὐτὴ φαίνεται καθαρότερα στὶς τελευταῖες τρεῖς στήλες τοῦ πίνακα 9. Οἱ στήλες δείχνουν ὅτι οἱ μεγαλύτερες διακυμάνσεις σημειώθηκαν στὴν ὁμάδα ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ. Ἀπὸ τὶς δύο ἄλλες ὁμάδες, ἡ ὁμάδα ΠΘ-ΠΙ, παρ' ὅλη τὴν αὔξηση ποὺ σημειώθηκε τὸν τελευταῖο χρόνο, δὲν μπόρεσε νὰ φτάσῃ τὸ ἐπίπεδο τοῦ 1966. Στὸ γεγονός αὐτὸ ὀφείλεται καὶ τὸ χαμηλὸ ὕψος στοῦ ὁποῦ ἔφτασε ὁ δείκτης τὸ 1972.

Θὰ μπορούσαμε νὰ προχωρήσουμε σὲ ἀκόμα μεγαλύτερη ἀνάλυση τῶν διαφορῶν στὶς δαπάνες γιὰ τὰ ΑΕΙ ἄλλ' αὐτό, ἴσως, ἐκφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἔργου τούτου. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναφέρουμε ὅτι, ὅπως εἶναι φυσικό, τὸ Ἐθνικὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο καὶ ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολή, λόγω τῆς φύσεώς τους, εἶχαν δαπάνες κατὰ ἐκπαιδευόμενο κατὰ πολὺ ὑψηλότερες (ἐκτός ἀπὸ τὰ ἔτη 1967-69) ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Ἰωαννίνων καὶ ὅτι ἀκόμα καὶ ἀνάμεσα στὴν ΑΣΟΕΕ, ΠΑΣΠΕ καὶ ΑΒΣΠΘ ὑπῆρχαν διαφορές. Ἀπὸ τὸ

1968 καὶ μετὰ, ὑψηλότερες κατὰ ἐκπαιδευόμενο δαπάνες εἶχε ἡ ΑΒΣΠΘ καὶ ἀκολουθοῦσαν ἡ ΑΣΟΕΕ καὶ ἡ ΠΑΣΠΕ.

Ἡ. οἱ τρέχουσες δαπάνες τοῦ δημοσίου γιὰ τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα καὶ τὸ σπουδαστικὸ συνάλλαγμα

Στὸ τελευταῖο αὐτὸ τμήμα τοῦ ἄρθρου ἐξετάζομε τὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου γιὰ τὰ ΑΕΙ σὲ σύγκριση μὲ τὸ σπουδαστικὸ συνάλλαγμα ποὺ ἐξάγεται κάθε χρόνο μὲσω Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

Ὅπως εἶναι γνωστό (βλέπε καὶ Θεοχάρη, 1975), ἕνας πολὺ σημαντικὸς ἀριθμὸς νέων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀκολουθεῖ προπτυχιακὰ καὶ μεταπτυχιακὰ σπουδὲς στὸ ἐξωτερικό. Οἱ σπουδὲς αὐτές, κατὰ ἕνα μεγάλο ποσοστὸ, χρηματοδοτοῦνται ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν φοιτητῶν. Κατὰ ἕνα ὅμως ποσοστὸ (κυρίως οἱ μεταπτυχιακὲς σπουδὲς) χρηματοδοτοῦνται ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο μὲσω τοῦ ΙΚΥ καὶ ὀρισμένων Ὑπουργείων.

Στὶς δύο πρῶτες στήλες τοῦ πίνακα 10 δίνομε τὸ σύνολο τῶν τρέχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου γιὰ τὰ ΑΕΙ σὲ τρέχουσες τιμές, καθὼς καὶ τὸ σπουδαστικὸ συνάλλαγμα ποὺ στέλνεται μὲσω τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Στὶς ἐπόμενες δύο στήλες δίνομε τὸν ἀριθμὸ τῶν φοιτητῶν σὲ δὲ τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα στὴν Ἑλλάδα καθὼς καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ ποὺ παίρνουν συνάλλαγμα μὲσω τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Στὶς τελευταῖες δύο στήλες τοῦ πίνακα 10

τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου για την εκπαίδευση, 1962-1972

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Τρέχουσες Δαπάνες του Δημοσίου (ΤΔΔ) για τα ΑΕΙ και Σπουδαστικό Συναλλάγμα (ΣΣ) σε δραχμές σε τρέχουσες τιμές για την περίοδο 1962-1972

Έτος	'Απόλυτο ύψος (σε '000)		'Εκπαιδευόμενοι		Κατά 'Εκπαιδευόμενο	
	ΤΔΔ	ΣΣ	ΑΕΙ	'Εξωτερ.	ΤΔΔ	ΣΣ
1962	98.129	197.760	28.042	7.964	3.499	24.832
1963	137.041	174.570	31.995	7.421	4.283	23.524
1964	226.160	197.760	39.824	6.652	5.679	29.729
1965	355.340	194.190	49.452	6.285	7.186	30.897
1966	446.986	217.500	54.261	6.577	8.238	33.070
1967	468.876	294.000	60.624	7.888	7.734	37.272
1968	508.699	271.770	68.236	7.346	7.455	36.996
1969	480.714	299.460	71.259	8.147	6.746	36.757
1970	600.387	366.210	72.616	9.985	8.268	36.676
1971	682.342	504.990	72.269	12.819	9.442	39.394
1972	852.598	803.070	70.161	17.490	12.152	45.916

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (χορηγηθέντα στοιχεία) βλέπε και πίνακα 3.

δίνονται οι δαπάνες ή τα έμβασματα κατά εκπαιδευόμενο.

Οι δύο πρώτες στήλες του πίνακα 10 δείχνουν ότι τα δύο πρώτα χρόνια της περιόδου 1962-71 το σπουδαστικό συναλλάγμα ξεπερνούσε τις τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για τα ΑΕΙ. Τα έπόμενα χρόνια το ΣΣ ήταν σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τις ΤΔΔ αλλά το 1972 τα δύο μεγέθη ήταν περίπου της αΐτης τάξεως. Τα τελευταία τρία χρόνια της περιόδου 1962-72, όπως δείχνει η τέταρτη στήλη του πίνακα 10 (και ιδιαίτερα το 1972) σημειώνεται μεγάλη αύξηση του αριθμού των 'Ελλήνων που σπουδάζουν στο εξωτερικό¹ (πάντα σύμφωνα με τα στοιχεία της Τραπεζίας της Ελλάδος). Στο γεγονός αυτό, παράλληλα με την αύξηση των έμβασμάτων κατά εκπαιδευόμενο, οφείλεται ο υπερδιπλασιασμός του σπουδαστικού συναλλάγματος το 1972 σε σύγκριση με το 1970. Από το 1972 μέχρι το 1974 σημειώθηκε νέα αύξηση του αριθμού των 'Ελλήνων φοιτητών που κάνουν προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό (το σύνολό τους το 1974 ξεπέρασε τις 25.000) και νέα αύξηση τόσο στο συνολικό ποσό του σπουδαστικού συναλλάγματος (το 1974 πλησίαζε το 1.500.000 δρχ.) όσο και στα έμβασματα κατά εκπαιδευόμενο (55.000 το 1974).

Οι μεγάλες αυτές δαπάνες σε συναλλάγμα είναι ένα πρόβλημα που συνδέεται στενά με το μικρό (σε σύγκριση με τους ύποψοιους) αριθμό εισακτέων στα ΑΕΙ και την ουσιαστική άνωπαραία οργανωμένων μεταπτυχιακών σπουδών σε προ-διδασκτορικό ή διδασκτορικό επίπεδο.

Μιά σύγκριση ανάμεσα στις δύο τελευταίες στήλες του πίνακα 10 δείχνει τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο συναλλάγμα που παίρνει ο μέσος 'Ελληνας φοιτητής του εξωτερικού από την Τράπεζα της Ελλάδος για να καλύψει τα δίδακτρα, το κόστος των βιβλίων καθώς και τα έξοδα διαβίωσής του από

τη μιά μεριά και το ποσό που δαπανά το Δημόσιο κατά εκπαιδευόμενο στα ΑΕΙ από την άλλη. Αν το Δημόσιο εκάλυπτε όχι μόνο τα έξοδα λειτουργίας των ΑΕΙ (μισθοί διδασκτικού και διοικητικού προσωπικού, συγγράμματα κτλ.) αλλά και τα έξοδα σίτισης και στεγασίας της πλειονότητας των φοιτητών με τη χορήγηση ύποτροφιών (όπως, π.χ., συμβαίνει στην 'Αγγλία) τότε οι τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο θα έπρεπε να πλησιάζουν τα ποσά της τελευταίας στήλης. Η απόσταση που θα πρέπει να διανυθί στον τομέα των ύποτροφιών είναι πολύ μεγάλη αν λάβει κανείς υπ' όψη τον ότι το ακαθ. έτος 1971-72 (σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, 1975) ο αριθμός των ύποτρόφων στα ΑΕΙ ήταν 3.284, δηλαδή μικρότερος από το 5% του φοιτητικού πληθυσμού το χρόνο εκείνο. 'Επιπλέον το ποσό της ύποτροφίας που παίρνει κάθε φοιτητής είναι έντελως άνεπαρκές για να καλύψει τα έξοδα της διαβίωσής του σε μεγά ες πόλεις, όπως η 'Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, στις όποιες έχει συγκεντρωθεί πάνω από το 95% των φοιτητών των ΑΕΙ.

συμπεράσματα

Στο άρθρο αυτό ασχοληθήκαμε μόνο με τις τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση. Το θέμα των επενδύσεων του Δημοσίου για την εκπαίδευση είναι δυσκολότερο και άξια έξετασθή σε χωριστό άρθρο.

Οι τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση στην 'Ελλάδα οδέποτε ξεπέρασαν το 2,25% του 'Ακαθάριστου 'Εθνικού Προϊόντος σε σταθερές τιμές του 1970 ή το 12% του τακτικού προϋπολογισμού στην περίοδο 1962-1972. 'Η 'Ελλάδα βρισκόταν, σε σύγκριση με άλλες 11 ευρωπαϊκές χώρες, στην προτελευταία θέση (με την Πορτογαλία στην τελευταία) και από τις δυο αυτές απόψεις, το 1971. 'Η αύξηση των δαπανών κατά εκπαιδευόμενο στην περίοδο 1962-72 ήταν μικρότερη από την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ με ιδιαίτερη καθυ-

1. Για τις διαφορές πλευρές του θέματος των 'Ελλήνων φοιτητών σε χώρες του εξωτερικού έτοιμάζεται χωριστή μελέτη.

στέρηση στη Μέση Γενική Έκπαιδευση και τὰ ΑΕΙ. Στὰ δύο αὐτὰ επίπεδα ἐκπαιδύσεως ἡ Ἑλλάδα βρισκόταν, τόσο σὲ ἀπόλυτα ὅσο και σὲ σχετικὰ (μὲ τὸ κατὰ κεφαλὴν ΑΕΠ) μεγέθη, πολὺ χαμηλότερα ἀπὸ τὶς χῶρες-μέλη τῆς ΕΟΚ. Ἀπὸ τὰ ΑΕΙ οἱ Σχολές τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν εἶχαν τρέχουσες δαπάνες κατὰ ἐκπαιδευόμενο ὅσες περίπου και τὰ Γυμνάσια. Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς πλευρὲς τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ἔγινε μιὰ πολὺ σοβαρὴ καὶ σχεδιασμένη προσπάθεια νὰ βελτιωθῆ ἡ κατάσταση τὴν περίοδο 1962-66 καὶ ἰδιαίτερα τὰ ἔτη 1964-65. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἀνακόπηκε τὸ 1967 μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἐκπαίδευση στὴν Ἑλλάδα ὄχι μόνον νὰ μὴ σημειώσῃ καμμιά πρόοδο ἀλλ' ἀντίθετα νὰ χειροτερέψῃ σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἔτη 1964-65. Ἡ ἐπιδείνωση αὐτὴ ἦταν, ἀσφαλῶς, ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ ὄθησε πολλοὺς νέους νὰ σπουδᾶσουν στὸ ἔξωτερικὸ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φτάσῃ τὸ σπουδαστικὸ συνάλλεγμα ποὺ ἐξάγεται μὲσω Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος στὸ ἴδιο περίπου ὅ-ψος μὲ τὸ σύνολο τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου γιὰ τὰ ΑΕΙ τὸ ἔτος 1972.

Ἀπὸ στοιχεῖα ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸν ἡμερήσιό τύπο στὰ τέλη Νοεμβρίου 1975 προκύπτει ὅτι ἡ κατάσταση, ὡς πρὸς τὶς πιστώσεις ποὺ χορηγήθηκαν στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ὡς ποσοστὸ τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, σημείωσε μικρὲς διακυμάνσεις ἀλλὰ τὸ 1976 δὲν θὰ εἶναι καλύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἦταν τὸ 1962. Ἡ ἔλλειψη ὀριστικῶν στοιχείων ἀπὸ πλευρᾶς Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν καὶ Στατιστικῆς τῆς Ἐκπαιδύσεως μᾶς ἐμποδίζει νὰ προχωρήσουμε σὲ ἄλλες συγκρίσεις γιὰ τὰ ἔτη 1973, 74 καὶ 75.

Ἀπὸ τὴν ἀνασκόπηση αὐτὴ προκύπτουν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

- A. Γιὰ νὰ εὐθυγραμμισθῆ ἡ Ἑλλάδα μὲ τὶς χῶρες-μέλη τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς στὶς τρέχουσες δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, χρειάζεται μιὰ ριζικὴ ἀναθεώρηση τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ ὥστε νὰ ἀξηθῶν σημαντικὰ τὰ κονδύλια ποὺ διατίθενται γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ τόσο ἀπόλυτα (σὲ σταθερὲς τιμὲς) ὅσο και σχετικὰ μὲ τὰ κονδύλια ποὺ ἀπορροφῶνται ἀπὸ ἄλλους τομεῖς. Ἡ ἀξίηση αὐτὴ πρέπει νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερο δυνατὸ γιὰ νὰ καλυφθῆ ὁ χρόνος ποὺ χάθηκε, καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτῆ, στὴν περίοδο τῆς δικτατορίας.
- B. Ἡ ἀναδιάρθρωση τῆς Μέσης Ἐκπαιδύσεως και ἰδιαίτερα ἡ, ἔστω και σταδιακῆ, εφαρμογὴ τῆς 9ετοῦς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδύσεως ἀπαιτεῖ τὴ μαζικὴ ἐνίσχυση τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ ἐκπαιδύσεως, γιατί στὰ ἐπόμενα χρόνια θὰ αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου.
- Γ. Μεγάλες πιστώσεις θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ διατεθοῦν γιὰ τὰ Ἄνωτα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα κυρίως, στὴν πρώτη φάση, γιὰ τὴν πλήρωση τῶν πολλῶν κενῶν ἐδρῶν και τὴ δημιουργία νέων. Γενικότερα χρειάζεται μεγάλη ἀξίηση τοῦ δι-

δακτικοῦ προσωπικοῦ σ' ὅλες τὶς βαθμίδες γιὰ νὰ ἀρχίσουν νὰ πλησιάζουμε τὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης στὸ λόγο φοιτητῶν πρὸς διδακτικὸ προσωπικὸ.

- Δ. Οἱ Ἄνωτα Σχολές ποὺ πρέπει ἰδιαίτερα νὰ ἐνισχυθῶν γιὰ νὰ γίνουν πραγματικὰ Ἰδρύματα Ἄνωτα Ἐκπαιδύσεως εἶναι οἱ ὑπάρχουσες Σχολές Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν. Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ μεγαλύτερη ἐνίσχυση τῶν Σχολῶν αὐτῶν εἶναι πιεστικὴ, ἰδιαίτερα ἀν ληφθῆ ὑπ' ὄψη ὁ αὐξανόμενος ἀριθμὸς τῶν νέων ποὺ διεκδικοῦν κάθε χρόνον (στὶς ἐισαγωγικὲς ἐξετάσεις) μιὰ θέση σ' αὐτές.
- Ε. Εἶναι πλέον καιρὸς νὰ μελετηθῆ και νὰ ἀντιμετωπισθῆ τὸ πρόβλημα τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν στὸ ἔξωτερικὸ, τόσο στὸ προπτυχιακὸ ὅσο και στὸ μεταπτυχιακὸ ἐπίπεδο. Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν νέων ποὺ φεύγουν στὸ ἔξωτερικὸ σημαίνει ὄχι μόνον ἀξίηση τοῦ σπουδαστικοῦ συναλλάγματος ἀλλὰ και πιθανὴ ἀπόλεια πολὺτιμου ἀνθρώπινου δυναμικοῦ, ἄφοσ ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀποφασίζουν νὰ μὴ ἔρθουν στὴν Ἑλλάδα. Μόλις συμπληρωθῶν κάπως τὰ μεγάλα κενὰ ποὺ ὑπάρχουν στὰ ΑΕΙ σὲ διδακτικὸ προσωπικὸ (ἀλλὰ καὶ σὲ κτιριακὸ και τεχνικὸ ἐξοπλισμὸ), θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῶν οἱ δυνατότητες ἀξίσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰσεακτέων καὶ δημιουργίας τμημάτων μεταπτυχιακῶν σπουδῶν. Ἄν, παράλληλα, βρεθῶν διέξοδοι στὸ πρόβλημα ἀπασχολήσεως τῶν ἀποφοίτων Μέσης Ἐκπαιδύσεως εἶναι βέβαιον ὅτι ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ποὺ κάνουν προπτυχιακὲς και μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὸ ἔξωτερικὸ θὰ ἀρχίσῃ νὰ μειώνεται.
- ΣΤ. Τέλος θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῆ με τὴν ἀνάλογη σοβαρότητα τὸ πρόβλημα τῆς δωρεᾶν παιδείας στὰ ΑΕΙ. Τὰ κονδύλια ποὺ διαθέτει τὸ ΙΚΥ γιὰ ὑποτροφίες ἐσωτερικοῦ μόνου συμβολικὰ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθῶν. Εἶναι, ἀναμφισβήτητα, ὑποχρέωση τοῦ Δημοσίου νὰ ἐνισχύσῃ, μὲσω τοῦ ΙΚΥ, τὸν θεσμὸ τῶν ὑποτροφιῶν ὥστε νὰ ἀρχίσῃ νὰ γίνετα πραγματικότητα ἡ δωρεᾶν ἐκπαίδευση στὰ ΑΕΙ τῆς χώρας.

Στὸ ἄρθρο αὐτὸ δὲν ἐξετάσθηκ οἱ τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ, τεχνικὴ και ἄνωτέρα ἐκπαίδευση. Δὲν ἔγινε, ἐπίσης, ἀνάλυση τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν προσχολικὴ, τὴ δημοτικὴ και τὴ μέση ἐκπαίδευση, ἀνάλογη μὲ ἐκείνη ποὺ ἔγινε γιὰ τὰ ΑΕΙ. Καὶ ἡ τελευταία ὅμως αὐτὴ ἀνάλυση κάθε ἄλλο παρὰ πλήρης μορεὶ νὰ χαρακτηρισθῆ. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου ἐλπίζει ὅτι, ἀν τοῦ δοθῶν τὰ ἀπαραίτητα μέσα και ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος, θὰ μπορέσῃ νὰ καλύψῃ ἕνα μέρος τοῦ πεδίου ποὺ, ἀναγκαστικὰ, ἔμεινε ἀκάλυπτο σὲ μιὰ προκαταρκτικὴ μελέτη ὅπως αὐτὴ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενικών Λογιστηρίων του Κράτους (1969-74), *'Απολογισμοί των ετών 1962, 63, 64, 70, 71 και 72* (τά στοιχεία για τὰ ἔτη 1965-69 εἶναι ἀδημοσίευτα).

Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία Ἑλλάδος (ΕΣΣΥΕ) (1963-1975), *Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος*, γιὰ τὰ ἔτη 1963-1974.

ΕΣΣΥΕ (1975), *Στατιστικὴ τῆς Ἐκπαιδύσεως, 1971-1972*.

Θεοχάρη, Π. (1975), *Αἱ πανεπιστημιακὰ σπουδὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ αἱ ἀνάγκαι των*. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Τόμος 50ός, σελ. 43-72.

Κεβόρκ, Κ. (1975), *Στατιστικὴ*, Τόμος IV, τεύχος Α', Ἀριθμοδεδίκαται.

ΚΕΠΕ (1972), *15 εἰς Σχέδιον Προτύπου Μακροχρονίου Ἀναπτύξεως*.

ΚΕΠΕ (1972Α), *Κόστος Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως*.

Τσουκαλά, Κ. (1975), «Ἡ Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευση στὴν Ἑλλάδα ὡς μηχανισμὸς Κοινωνικῆς Ἀναπαραγωγῆς», περιοδικὸν *Δευκαλίον*, Μάρτιος, σελ. 18-33.

ΥΠΕΘ (1973), *Προκαταρκτικὴ Μελέτη Ἀναπτύξεως Ἀνωτάτης Παιδείας*.

EEC (1972), *Statistiques Sociales, Statistiques de l'Enseignement, No. 6*.

OECD (1967), *The OECD Member Countries in the OECD Observer*.

OECD (1973), *Main Economic Indicators, Historical Statistics, 1955-1971*.

OECD (1973Α), *The OECD Member Countries in the OECD Observer*.

UNESCO (1969-74), *Statistical Yearbooks for the years 1968-1973*.